

REZUMAT

Abordarea temei VIRTUTE ȘI PĂCAT ÎN LUMINA VECHIULUI TESTAMENT prezintă relevanță prin înscrierea ei în efortul de a reliefa răspunsul Bisericii Ortodoxe la multiplele și tot mai perfidele provocări ale postmodernismului, complex și tragic prin încercarea disperată a limitării propriei disoluții, dar și în calitate de etapă a unei redefiniri metamorfice inaccesibilă adeseori cunoașterii umane obișnuite.

Fiind în mod organic apartenent domeniului teologic, nu numai prin amploarea subiectului supus cercetării, dar și prin cadrele instalate în cultura și civilizația umană cu privire la fenomenul conștientizării stării de păcătoșenie în câmp social, și implicit în sfera eclesială, răspunsul sau răspunsurile formulate aici reprezintă o dorită entelehie a însăși rațiunii de a fi Preot misionar și mărturisitor deopotrivă. De aceea, cu o firească utilitate, lucrarea poate fi valorificată la nivelul cognitiv mai ales prin răspunsurile argumentate cu o literatură de specialitate, utilă oricărei cercetări sau aprofundări de nivel academic.

În principiu, după *Lista de abrevieri* și *Introducere*, în partea de *Tratare* a subiectului cercetării am structurat lucrarea în șase capitole, astfel:

Într-un prim capitol (I) am considerat necesară prezența unor *Date generale cu profil epistemologic* (*Scopul și Cadrul lucrării, Metoda de lucru și Relevanța lucrării în contextul actual al Bisericii Ortodoxe Române*), pentru ca în capitolul (II) intitulat *Date preliminare despre virtute și păcat* să încercăm să sublinie importanța virtuții în evoluția culturii și civilizației umane, pentru viață prin excelență, pornind de la fundamentul ei divin revelat prins în slova Scripturii. De acest aspect relevant ne-am apropiat îndeosebi prin intermediul subcapitolelor următoare: (II.1) *Etimologie și precizări referitoare la originea virtuții*, în care am tratat dinamica și hermeneutica acestui concept la confluența credinței cu etica și filosofia diferitelor epoci. Continuitatea ideatică impunea ca titlu și conținut analitic pentru cel de al doilea subcapitol al celei de a doua părți (II.2) : *Clasificarea virtuților - teologice și morale*, în care, urmând principiile scolastice inerente unui asemenea demers, am realizat o ordonare conformă taxonomiei etico-religioase a acestora. În următorul subcapitol, intitulat (II.3) *Adevărul – normă a vieții virtuotoase în filosofia precreștină*, facem o incursiune în gândirea filosofică a zorilor umanității pentru a ne apropia cognitiv de ceea ce mai degrabă prinde în concept relativismul omului raportat la eternitatea lui

Dumnezeu, și ne referim la conceptul de Adevăr. Subcapitolul final (II.4) poartă numele *Relația dintre adevăr și virtute după Vechiul Testament* și conține cheia de boltă a acestei lucrări de cercetare, atunci când face din adevăr, pentru Vechiul Testament, chipul metamorfic al virtuții, așezând indubitabilul semn de egalitate între ele, mai ales atunci când sunt analizate raporturile dintre Lege și credincios.

Capitolul următor, (III): *Căderea omului în păcat sau ieșirea lui temporară din veșnicie*, își propune să realizeze o hermeneutică a păcatului protopărinților readucând concomitent la lumină nădejdea promisei mântuirii. Din punct de vedere tehnic l-am structurat astfel: subcapitolul (III.1) *Informații preliminare*, subcapitolul (III.2) *Aspecte semantice privind noțiunea de păcat*, care accentuează o abordare strict științifică a polisemiei semitice ebraice a noțiunii de păcat și subcapitolul (III.3): *Mărturii biblice și extrabiblice despre păcat*, care ilustrează o realitate istorică incontestabilă, aceea conform căreia păcatul ca fenomen reprezintă o constantă a cărei istoricitate nimeni nu o mai contestă. De aceea, în subcapitolul (III.4): *Considerații generale despre efemeritatea păcatului și relația lui cu ispita*, încercăm o perspectivă analitică a acestui nefericit tandem, subliniind etapele psihologice și acțiunea acestuia asupra credincioșilor. Ultimul subcapitol, (III.5): *Universalitatea și urmările păcatului din punct de vedere biblic și patristic*, face o analiză structurată pe două planuri: primul inerent, din perspectiva Teologiei Dogmatice Ortodoxe prin intermediul Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae care a scris despre efectele sale din punct de vedere religios și antropologic; un al doilea plan analitic evidențiază faptul că, din perspectiva patristică, în condițiile unui mediu uman degradat reacția Sfinților Părinți a continuat și amplificat în scrieri de o rară frumusețe și profunzime strigătul de alarmă și critica severă a Profeților Vechiului Testament, dar concomitent a oferit credincioșilor soluții de vindecare a păcatelor și tuturor turpitudinilor morale pe care acestea le generează.

Capitolul (IV): *Eliberarea de păcat prin virtute – o permanență veterotestamentară* încearcă să realizeze o analiză atentă a factorilor de recul ce afectează socialul, individul în ultimă instanță, pentru că orice manifestare a păcatului are efecte multiple și neașteptate care îi alterează ireversibil structura ca ființă bio-psiho-socială. Omul capătă valențe din ce în ce mai degradante într-o epocă dureroasă care pare a-și fi pierdut reperele etico-spirituale autentice. Aceasta deoarece prin îndepărtarea de Dumnezeu omul cade către păcat, rămânând o existență biologică - efemeridă lipsită de dimensiunea și de percepția sacralului - cu atât mai mult cu cât este un fapt recunoscut unanim că omul este o sinteză a cosmosului, caracterizat de echilibru și de armonie,

valențe ce par uneori iremediabil distruse. De aceea, am tratat această sinteză în trei subcapitole analitice, prima din perspectiva istorico-biblică (IV.1) *Virtute și păcat în cărțile profeților* care face referire la fenomenul păcatului așa cum a fost trăit și perceput de Profeți. Urmează un subcapitol al balanței etice, subcapitolul (IV.2), denumit sugestiv *Blestemul – încălcarea poruncilor divine duce la renunțarea la virtute*, care surprinde aspectul punitiv al căderii în păcat, urmat de al treilea, o analiză biblicomisionară intitulată: (IV.3) *Reîntoarcerea la credință și redobândirea virtuții*. Conținutul sintetic al acestui subcapitol face din promovarea credinței, realizarea educației moral-religioase, promovarea activităților social-filantropice, inițierea și sprijinirea unor activități educative pentru protejarea naturii și a mediului înconjurător, promovarea dialogului cu alte Biserici și instituții care apără și cultivă demnitatea persoanei umane și valorile spirituale izvorâte din iubirea omului față de Dumnezeu și de semenii, principalele repere ale unei vieți virtuose.

Capitolul (V), intitulat: *Vechiul Testament- izvor al virtuții*, este structurat pe două subcapitole în care primul, istorico-biblic, cu titlul (V.1) *Îngrădirea virtuții de păcat prin robia văzută ca tip al celei nevăzute*, face o incursiune în viața și istoria zbuciumată a poporului Israel pentru a sublinia argumentele intervenției divine în evoluția acestuia, raportându-le la căderile repetate în păcat și idolatrie. Marea iubire a lui Dumnezeu ia forma unor măsuri pedagogice proporționale cu adâncimea păcatelor poporului, fapt subliniat și în subcapitolul următor (V.2) intitulat *Mărturia Sfinților Părinți despre virtute și păcat*.

Capitolul (VI) intitulat *Valoarea virtuții și pericolul păcatului azi pentru creștini*, face o analiză comparativă din perspectiva postmodernismului și secularizării, demersul analitic fiind orientat dinamic de pe suportul scripturistic pe reacția Teologiei Morale și Misiologiei Ortodoxe. Această analiză este condensată în cinci subcapitole, care subsumează sfera de acțiune eclezială și anume: (VI.1) *Secularizarea și influența ei negativă asupra virtuții și în favoarea păcatului*, (VI.2) *Ignorarea virtuții și proliferarea răului în lumea contemporană* care prezintă situația mundanului din perspectiva stării de păcat și a atitudinii de ignorare a axiologiei creștine, urmat de o prezentare din perspectiva istoriei poporului ales și a modernității „civilizate” în ceea ce privește (VI.3) *Rolul familiei în practicarea virtuții și în respingerea păcatului*, urmat de un subcapitol care face trimitere din perspectiva adamică, la liberul arbitru, tratat ca opțiune fundamentală pentru viața și mântuirea credincioșilor: (VI.4) *Cele două căi ale lumii: una a vieții prin virtute și alta a morții prin păcat*. Acesta este continuat, firește, de

subcapitolul speranței eshatologice: *Adam cel Vechi și Iisus Hristos - Adam cel Nou* (VI.5).

Concluziile, urmate de *Bibliografie* și *Index*, încheie, din perspectiva arhitectonicii interioare, acest demers biblico-teologic și misionar. Analiza științifică, pornind de la evoluția lor în planul religiozității, este relevantă pentru că subliniază elementele de ruptură și de continuitate, păcatul și virtutea constituind o preocupare fundamentală pentru orice timp istoric deoarece acestea își pun în mod inevitabil amprenta pe întregul sistem de relații sociale și morale, religioase și spirituale ale omenirii.

Personalizarea lumii implică faptul că lumea e o parte a relației și dialogului dintre Dumnezeu și umanitate. Pe de altă parte, din perspectiva relației dintre chip și asemănare, această personalizare trebuie înțeleasă ca un proces. Prima treaptă spre personalizare e taina prin care are loc „umanizarea” Universului, prin actul Creației omului, chip și asemănare cu Dumnezeu. Avraam, strămoș și reprezentant tipic al lui Hristos, primește făgăduința mesianică a Urmașului mult așteptat Care va mântui, din punct de vedere obiectiv, toți oamenii. Forma reflexivă folosită în alte binecuvântări paralele subliniază că primirea binecuvântării, atât de către descendenții direcți, cât și de către toate neamurilor, nu este asigurată în mod automat prin faptul că îl au pe Avraam ca părinte.

Virtutea și Pocăința sunt cheile care deschid credinciosului ușa milostivirii lui Dumnezeu și a Raiului. Din această cauză, în spiritualitatea ortodoxă, se pune un accent foarte puternic pe ele. Fără virtute, potrivit Sfinților Părinți, nu poate exista mântuire de păcate. Pocăința este parte constitutivă ființei umane și stă pe parcursul istoriei umanității în paralel cu păcatul, căci oriunde există păcatul acolo e prezentă și pocăința. Dacă la unii oameni nu se poate vedea acest lucru, nu este din cauză că această virtute nu ar exista, ci din cauza faptului că ei își închid porțile sufletului pentru a face de neintrat în el glasul conștiinței, care neîncetat strigă după îndreptare și făcând de neintrat acest glas închid și ușa pentru ca harul lui Dumnezeu, cel ce întreține viața spirituală, să nu intre, făcându-se prin aceasta morți din punct de vedere duhovnicesc.

Nesocotind nevoia pocăinței, oamenii contemporani ajung să trăiască o viață care cu nimic nu-i deosebește de cea a necuvântătoarelor; ei trăiesc numai pentru plăceri și pentru a aduna aici – pe acest pământ trecător – cât mai multe bunătăți și uită, ducând o astfel de viață, că patria lor cea adevărată este Raiul și nu lumea aceasta în care am fost izgoniți pentru a ne plânga păcatele și a redobândi mila lui Dumnezeu. Astfel de oameni

nesocotesc cuvintele Sfinților Părinți care neîncetat strigă întregii omeniri: „Acolo este totul, aici – nimic; acolo este adevărul, aici – mirajul; acolo este liniștea, aici – grijile chinuitoare; acolo, mulțumirea, aici – numai necazuri și durerea inimii. Le știi pe toate acestea, le-ai încercat pe toate, dar rămâi totuși, în aceeași stare de deșertăciune a minții și a inimii. Vrei să aduci Raiul pe pământ?!”

Așadar, viața omului pe pământ este fie o viață de virtute, fie o viață de pocăință, lucru necesar atâta timp cât noi am fost trimiși aici din cauza unui păcat – păcatul protopărinților noștri Adam și Eva. Din acest lucru reiese foarte clar că virtutea pocăinței trebuie să stea la baza întregii vieți a creștinului și ea trebuie să fie acel neconținut imbold care ne spune neîncetat că încă nu am ajuns la măsura plăcută lui Dumnezeu, fapt adevărat și de acela că toți Sfinții cu cât ajungeau mai sus pe treptele vieții duhovnicești, se simțeau drept cei mai mari păcătoși.

Pocăința este, dacă putem spune așa, norul care aduce ploaie peste pământul sufletului nostru și astfel face rodnice celelalte virtuți. Ea este o neîncetată alergare spre ținta vieții noastre care este mântuirea. Ea este un veritabil răspuns al păcătosului la chemarea lui Dumnezeu, Care urăște foarte mult păcatul, dar îl iubește pe păcătos. Pentru faptul că fără pocăință nu poate exista mântuire, întreaga spiritualitate răsăriteană îndeamnă neconținut la pocăință, chemare care are la bază Însăși cuvintele Domnului nostru Iisus Hristos, Mântuitorul lumii: „*Pocățiți-vă, că s-a apropiat Împărăția cerurilor*”.

După cele ce aflăm în cărțile Vechiului Testament, păcatul constă în neascultarea omului față de voia și poruncile lui Dumnezeu, Stăpânul său. Chiar și nedreptatea care se comite față de un alt om și ea este un păcat, pentru că arată o deviere și o împotrivire contra voinței lui Dumnezeu, care cere ca omul să nu facă decât ce este bun: „*Tu ceri ca adevărul să fie în adâncul inimii, fă dar să pătrundă înțelepciunea înăuntrul meu*” (Ps.51,6). Înainte de cădere, Adam era în stare de luminare a minții, a doua treaptă a vieții duhovnicești. Rațiunea a încercat să împresoare mintea umană, ea s-a răzvrătit împotriva minții, a încercat prin lucrarea ispitirii diavolești, să tâlcuiască felul în care trebuie să ajungă omul la îndumnezeire, anulând porunca lui Dumnezeu. În Sfânta Scriptură, păcatul apare ca: neascultare și nerecunoștința față de Dumnezeu, nelegiuire, nebunie, minciună, mândrie, nesocotirea și ofensa lui Dumnezeu, absurditate, vină, violarea legii, abaterea de la ordinea morală. În ordinea harică, la aceasta se adaugă: părăsirea iubirii și a prieteniei lui Dumnezeu, necinstirea lui Hristos și a harului Său, pângăriră templului lui Dumnezeu.

Cea mai curentă interpretare a păcatului, în credința ortodoxă, este aceea de boala care atrage moartea (Dn.12,2). Păcatul este pierderea sensului existenței: o viață în întregime superficială, materială, o viață de plăcere, egoistă, legată de conflictul cu ceilalți și de uitarea lui Dumnezeu, „*păcatul este călcarea legii dumnezeiești, adică neîmplinirea voii lui Dumnezeu cuprinsă în poruncile Sale*” (1In3,4), care sunt expresia voii lui Dumnezeu. Păcatul este călcarea conștiință și liberă a legii morale sau împotrivirea conștiință și liberă față de voia lui Dumnezeu, exprimată în legea morală. „*Este păcat de moarte (...) dar este și păcat care nu este de moarte*” (1 In 5,16-17). Dar, aceasta este o privire juridică, legalistă, referitoare la păcat ca încălcare a legii lui Dumnezeu, urmată în mod firesc de pedeapsa Lui. Dar realitatea păcatului este îndepărtarea de viața dumnezeiască și veșnică pentru care a fost creat omul și la care în mod firesc este chemat. Nu numai păcatul strămoșesc, are consecințe universale, ci orice păcat săvârșit, acesta se răsfârge asupra destinului lumii întregi. Când omul „*trupesc*” (1Co.2,14) comite un păcat nu resimte în sine, și în afară, consecințele păcatului cu aceeași acuitate cu care le resimte omul „*duhovnicesc*” (1Co.2,15). Omul „*trupesc*” nu descoperă o schimbare a stării sale după ce a înfăptuit păcatul, pentru că rămâne mereu în starea de moarte duhovnicească, pentru că n-a cunoscut viața veșnică a sufletului. Omul „*duhovnicesc*”, dimpotrivă, de câte ori săvârșește un păcat constată o schimbare în starea sa lăuntrică, o împuținare a harului. Pocăindu-se de păcate, mărturisindu-le în fața duhovnicului, el nu urmărește o simplă iertare juridică, ci o transformare lăuntrică până într-atât încât simte într-un mod perceptibil prezența harului în sufletul său.

Dacă cei botezați au îmbrăcat pe Hristos (Ga.3,27), Cine este Cel cu Care s-au îmbrăcat? Dumnezeu. Deci cel ce a îmbrăcat pe Dumnezeu, nu va cunoaște cu înțelegerea și nu va vedea ce a îmbrăcat? Cel gol cu trupul, când s-a îmbrăcat, simte și vede haina. Dar cel gol cu sufletul nu cunoaște pe Dumnezeu, dacă L-a îmbrăcat, atunci, după tine, nici nu este Dumnezeu ceva. Numai morții când sunt îmbrăcați nu simt, și mă tem că cei ce spun aceasta sunt cu adevărat morți și goi. Atunci când omul păcătuiește, omul se cinstește pe sine mai mult decât pe Dumnezeu. Este o preocupare egoistă de tine însuși. Cel ce se pocăiește sincer, nu urmărește o simplă iertare juridică prin dezlegare, ci o schimbare lăuntrică, până într-atât încât simte prezența harului Sfântului Duh în sufletul său.

Păcatul și urmările sale „*reprezintă din punct de vedere moral o întoarcere și cădere a ființei noastre de la demnitatea și vocația sa originală, o îndepărtare de izvorul autentic al*

vieții - Dumnezeu - și o apropiere și trăire în proximitatea apăsătoare a tenebrelor, a iluziilor privind viața, căci păcătosul nu realizează planul sau etajul inferior și sărac în care trăiește, ci, dimpotrivă, are credința că această viață este adevărată. El percepe îngustarea vieții spirituale prin prisma lărgirii faptelor sale pătimase. Păcatul, așa cum arată și una dintre denumirile lui, *ὁφείλημα*, are și un aspect juridic, căci este o încălcare a Legii divine și echivalează cu contractarea unei datorii față de Autorul ei. (Mt.6,12; 17,23-35) El întinează sufletul aceluia care-l săvârșește.

Pentru înțelegerea raportului dintre păcatul strămoșesc și universalitatea urmărilor lui, pe de o parte și roadele jertfei lui Hristos pentru mântuirea tuturor oamenilor, pe de altă parte, Sfântul Apostol Pavel face o paralelă antitetică între neascultarea lui Adam și ascultarea lui Hristos, între osânda și moartea venite în lume prin greșeala unuia (Adam) și harul îndreptării spre viața veșnică, revărsat cu îmbelșugare asupra tuturor credincioșilor de Iisus Hristos. Apostolul afirmă de aceea, că *„așa cum printr-un om o intrat în lume păcatul și prin păcat moartea, așa moartea a trecut la toți oamenii”*, căci *„prin neascultarea unui om s-au făcut păcătoși cei mulți”* (Rm. 5,12-19), tot așa *„prin ascultarea unui singur om, Iisus Hristos, se fac drepti cei mulți”*, iar cei *„care primesc prisosința harului și a darului îndreptării împărătesc în viață prin Unul Iisus Hristos”* (Rm.5,15; 17-21).

După cum precizează Sfântul Apostol Pavel, moartea a intrat în lume prin neascultarea primului om *„a împărățit de la Adam până la Moise, și peste cei care n-au păcătuit după asemănarea greșelii lui Adam”* (Rm.5,14). Iar explicația acestei situații nu trebuie căutată în vina și responsabilitatea individuală a tuturor, deoarece moartea seceră fără cruțare și viețile acelora care, decedând în fragedă vârstă, n-au apucat să săvârșească păcate personale. Dar, când afirmă universalitatea urmărilor păcatului strămoșesc, Sfântul Apostol Pavel nu se preocupă de modalitatea transiterii lui, ci are în vedere starea generală de păcătoșenie în care, ca moștenitori direcți ai lui Adam cel căzut, se află toți urmașii săi și pe care fiecare, ajuns la vârsta discernământului, o confirmă și o întărește prin păcatele sale personale (Rm. 3, 10-23).

Cu toate că sentimentul și virtutea pocăinței au existat înainte de ivirea creștinismului, totuși lipsea atunci elementul de bază al acestei întoarceri a omului către Dumnezeu și anume harul. Pocăința în Vechiul Testament și în religiile antichității era un rit practic și un simbol religios care vestea, ca și razele de lumină în zorii zilei, apariția soarelui. Așa încât și în privința pocăinței se confirmă cuvintele celebre ale Sfântului Apostol Pavel că legea Vechiului Testament a fost un pedagog spre Hristos.

Pocăința este o adâncă și vie simțire lăuntrică prin care omul își recunoaște fiecare din păcatele sale sau, mai general, starea sa păcătoasă, se leapădă de ea, cere iertare de la Dumnezeu și, chemându-L în ajutor, arată că pe viitor nu mai vrea să păcătuiască, nu mai vrea să stăruie în depărtarea de Dumnezeu, ci dorește să se întoarcă la El și să-și schimbe cu totul purtarea.

Sfinții Părinți privesc pocăința ca pe un proces de convertire care nu privește atât păcatul în sine, cât reîntoarcerea la Dumnezeu, reîntoarcere la adevărata menire a omului. Din punctul de vedere al spiritualității ortodoxe, în pocăință este important viitorul, iar nu trecutul. Dacă păcatul a adus cu sine moartea: „*Plata păcatului este moartea*” (Rm. 6,23), atunci pocăința trebuie să aducă viață și Înviere. Moartea adusă de păcat este, pe de o parte, „viața” trăită în afara comuniunii cu Dumnezeu, iar viața adusă de pocăință este viața în și cu Dumnezeu. Dacă scopul păcatului a fost dorința de autoîndumnezeire, pocăința are ca scop suprem ajungerea la asemănarea cu Dumnezeu prin lucrarea virtuților, virtuți care nu se pot împlini decât într-o comuniune cu Hristos, comuniune care este posibilă numai în Biserică, prin Sfintele Taine. Întreg Noul Testament gravitează în jurul ideii de întoarcere a omului către Dumnezeu, de părăsire a căilor care duc la pierzare și de intrare în normalitate, normalitate înțeleasă ca trăire a omului cu Dumnezeu, lucru deplin arătat de primele pagini ale Sfintei Scripturi, mai precis din Cartea Facerii în care se spune că relația omului cu Creatorul său era o relație de familiaritate, asemănătoare cu cea dintre părinte și fiul său. Începutul Evangheliei lui Iisus Hristos începe de altfel cu chemarea la pocăință, iar această chemare este făcută de Ioan, Înaintemergătorul Domnului (Mt.3,2). Această chemare a Sfântului Ioan avea o misiune pregătitoare ca să se pocăiască de păcate, nu ca să fie pedepsiți, ci ca să primească mai ușor, mai târziu, iertarea. Era, de fapt, o chemare menită să facă rodnice inimile oamenilor, să pregătească un teren pe care mai târziu să poată răsări în liniște harul mântuitor. Pregătirea acestui teren cerea din partea oamenilor o purtare sinceră care mai apoi să fie încununată de fapte bune, roade ale virtuților. După această lucrare de pregătire a oamenilor pentru primirea Celui ce cu adevărat aduce mântuire, începe adevărata împărăție a harului în care toate actele preînchipuite în veacurile anterioare își găsesc acum adevărata împlinire. Începutul Evangheliei coincide cu începutul predicii Mântuitorului despre pocăință. Tot ce până acum se numea umbră și preînchipuire: legea lui Moise, Psalmii, Profeții, religiile lumii, se întâlnesc acum într-un singur punct: „*S-a împlinit vremea*” (Mc.1,15). Și de la acest punct toate merg spre un scop unic: Împărăția cerurilor, iar parcurgerea acestui drum are o singură coordonată: „*Pocăiți-vă*

și credeți în Evanghelie” (Mt.4,17; Mc. 1,15).

Sfântul Maxim Mărturisitorul pune față în față cele două feluri de întristări, arătând în același timp și caracteristicile fiecăreia: întristarea cea nerațională, a celor mulți care apasă sufletul pentru că e lipsit de plăceri sau de bunuri materiale ce stârnesc în om porniri contrare firii spre cele ce nu trebuie și îl fac să fugă de cele ce nu trebuie să fugă, cu cea folositoare, cea rațională și încercată de cei înțelepți în cele dumnezeiești. Dat fiind faptul că roadele tristeții după Dumnezeu sunt dintre cele mai fericite, deoarece prin ea se câștigă milostivire din partea lui Dumnezeu și implicit mântuirea sufletului, Sfinții Părinți îl îndeamnă pe nevoitorul spre cele dumnezeiești, să o aibă permanent, căci ea este la fel de folositoare pentru suflet cum este aerul pentru trup. Rostul întristării după Dumnezeu este ajungerea la desăvârșire, căci pocăința asta țintește: ruperea de legăturile patimilor pentru a putea zbura spre înălțimile dumnezeiești.

Se desprind, ca rezultat al cercetării, următoarele repere fundamentale :

Raportul dintre Vechiul Testament și Noul Testament este confirmat de legătura dintre Adam, protopărintele neamului omenesc și Iisus Hristos, Adam cel Nou.

Adevărul în religia iudaică este fundamentat pe Legea dată de „Dumnezeul cel adevărat” (2Par.15,3). Se reliefează astfel legătura: Dumnezeu-adevăr, Dumnezeu-viață virtuoașă, Dumnezeu-cunoaștere. Acesta este înțelesul textului din Leviticul 18,4-5: *„Cî rînduielele Mele le veți plini și poruncile Mele le veți păzi și'ntru ele veți umbla: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru! Păziți toate poruncile Mele și toate rînduielele Mele; pe ele să le țineți, căci omul care le plinește viu va fi'ntru ele: Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru!”* **Adevărul este identic cu virtutea, mai ales prin cerințele și efectele acestora ca poruncă divină !** *„Dumnezeu: adevărate-s lucrurile Sale, toate căile Lui sunt drepte. Credincios e Dumnezeu, nedreptate nu se află'ntru El; drept și sfânt este Domnul.”* (Dt.32,4). Astfel, Cuvântul și Legea lui Dumnezeu sunt pentru om adevărul dar și sursa de cunoaștere a adevărului. Termenul ebraic pentru „adevăr” אֱמֶת (*emeth*) desemna o realitate sigură, validă, fermă, solidă. De asemenea, mai poate avea sensul de: „puternic”, „stabilitate”, „mărturie” (la judecată), „învățătură divină”, „învățătură adevărată”, „certitudine”, **conferindu-i astfel un aspect moral-spiritual apropiat dreptății divine, care subsumează și ideea de virtute.**

Ca și cuvânt al Legii ebraice, deci prelevând caracterul juridic, termenul de „adevăr” desemna un adevăr al unei cauze sau al unui proces. **Omul pios, religios, calificat din punct de vedere cultic este cel care pune adevărul în inimă și-l mărturisește prin comportament ca pe o virtute:** „*Cel ce umblă fără prihană și face dreptate, cel ce are adevărul în inima sa*” (Ps.14,2). Omul virtuos, cu mintea centrată în adevăr, duce o viață plăcută lui Dumnezeu. Aceasta în sfera religioasă. Dar implicațiile sunt mult mai mari, ele extinzându-se în sfera legii (aici cuvântul are înțelesul de „drept”, desemnat în greacă prin δική) și deja intră în sfera socialului.

În teoria juridică mozaică, abaterea de la adevărul divin revelat este nu doar încălcare a Legii, ci mai ales - și aici observăm un aspect esențial: **metamorfoza adevărului sacru în virtute. Orice delict legat de adevărul poruncilor revelate de Dumnezeu este un păcat**, și invers, păcatele sunt delict.

Vechiul Testament cunoaște foarte bine noțiunea de vină - אָשָׁם ('aşam) și în primul rând, acea vină obiectivă care atrage omul, rezultând păcatele sale în fața lui Dumnezeu. **Doar omul este singurul vinovat de lipsa comuniunii cu Dumnezeu și din acest motiv ajunge la pocăință. Ofranda pentru păcat nu era văzută ca o purificare pentru individ, ci mai presus de toate ca o modalitate de a obține iertarea lui Dumnezeu** prin oferirea unei „răscumpărări” - כֹּפֶר (kofer) pentru fapta sa, căruia astfel îi era acordată „ispășirea”. În felul acesta concepția iudaică stabilește că, cel care duce la victorie este מָשִׁיחַ (Mašiyah), adică „Mântuitorul”. Termenii יֵשַׁע (yesha ') cât și גְּאֻלָּה (gha'al) se referă, de acum înainte, la o eliberare care are ca rezultat bunăstarea celor implicați. Ideea s-a extins pentru a se aplica nu doar în cazul eliberării fizice a poporului Israel, ci și în cazul răscumpărării spirituale din păcat (Ps.130,8) și a înnoirii virtuozității (Ir.31,30-34; 32,39-40; Iz.2,17-20; 36,26; 37,23-28).

Astfel, cu cât se apropie mai mult omul de Dumnezeu, cu atât cunoaște cât de departe este de El și cu cât înaintează pe calea desăvârșirii, cu atât i se pare că nici n-a început să umble pe ea; și cu cât se curățește mai mult de păcatele sale, cu atât se socotește pe sine mai păcătos și-și plânge greșelile și se căiește de ele. Pentru a primi vindecare de relele sale, el trebuie să cunoască mulțimea greșelilor sale și să se pocăiască pentru ele. Pentru a primi harul, sufletul omenesc, trebuie să simtă mai întâi câtă nevoie are de el.

Cuvinte cheie: Vechiul Testament, virtute, iubire, păcat, pocăință, mântuire.

BIBLIOGRAFIE

EDIȚII ALE SFINTEI SCRIPTURI ȘI ALE NOULUI TESTAMENT, CĂRȚI DE CULT:

1. BIBLIA sau SFÂNTA SCRIPTURĂ, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, sprijinit pe numeroase alte osteneli, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2001.
2. BIBLIA sau SFÂNTA SCRIPTURĂ, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008.
3. BIBLIA sau SFÂNTA SCRIPTURĂ, tipărită acum a doua oară sub îndrumarea și purtarea de grijă a Preafericitului Părinte † Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1975.
4. BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, quae antea cooperantibus A. Alt, O. Eißfeldt, P. Kahle ediderat, R. Kittel, Editio quinta emendata opera A. Schenker, Deutsche Bibelgesellschaft, 1997.
5. BIBLIA SACRA iuxta VULGATA VERSIONEM, adiuvantibus B. Fischer, I. Gribomont, H.F.D. Sparks, W. Thiele, rensuit et brevi apparatu instruxit, R. Weber, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1983.
6. BIBLIA PATRISTICA, *Index des citations et allusions bibliques dans la littérature patristique. Des origines à Clément d'Alexandrie et Tertulien*, Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1975.
7. NOVUM TESTAMENTUM GRÆCE ET LATINE, Utrumque textum cum Apparatu critico imprimendum curavit D. Eberhard Nestle novis curis elaboravit Erwin Nestle, Editio Sexta decima, Privilegierte Wuttemberghische Bibelanstalt, Stuttgart, 1954.
8. SEPTUAGINTA, Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs, Editio altera quam recognovit et emendavit Robert Hannart, Duo volumina in uno, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2006.
9. SEPTUAGINTA, (coord. Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu), trad. Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, în colaborare cu Pr. Ioan-Florin Florescu, vol. I, Colegiul Noua Europă, Editura Polirom, Iași, 2004.

10. THE HOLY SCRIPTURES, HEBREW AND ENGLISH, The Bible Society in Israel, Jerusalem, Israel, 1997.
11. TRIOD, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000.

IZVOARE PATRISTICE:

12. ANTONIE CEL MARE, Sfântul, *Învățăături despre viața monahală, în Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. I, trad., introd. și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Membru al Academiei Române, Editura Harisma, București, 1992.
13. ATHANASII, ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, S.P.N., *Liber de incarnatione Verbi Dei et contra Arianos*, tom. XXVI, în *Patrologiæ cursus completus, Series Græca*, ed. J.-P. Migne, Paris, 1857-1868.
14. BASILII, CÆSARÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPI, S.P.N., *Homiliæ Quod Deus non est auctor malorum*, tom XXI, în *Patrologiæ cursus completus, Series Græca*, ed. J.-P. Migne, Paris, 1885.
15. CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromate*, în *Scrieri*, partea a doua, trad. și note Pr. Dumitru Fecioru, în Coll., „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 5, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.
16. DIONISIE AREOPAGITUL, Sfântul, *Despre numirile dumnezeiești*, în *Opere complete*, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Paideia, București, 1996.
17. *Epistola Sfântului Ignatie Teoforul către Romani*, în „Scrierile Părinților Apostolici”, trad., note și indici de Pr. Dumitru Fecioru, în Coll. „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.
18. GRIGORIE AL NYSSEI, Sfântul, *Despre suflet și înviere*, în „Scrieri exegetice, dogmatico-polemice și morale”, trad. Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu, în Coll. „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 31, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992.
19. GRIGORIE PALAMA, Sfântul, *Cuvânt pentru cei ce se liniștesc cu evlavie. Despre rugăciune*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, ed. a II-a, vol. VII, trad. introducere și note Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1999.

20. IOAN DAMASCHIN, Sfântul, *Dogmatica*, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Editura Scripta, București, 1993.
21. IOAN GURĂ DE AUR, Sfântul, *Omilii la Matei*, în *Scrieri*, partea a III-a, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Coll. „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 23, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.
22. IOAN GURĂ DE AUR, Sfântul, *Omilii la Facere I*, trad. Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003.
23. IOAN GURĂ DE AUR, Sfântul, *Omilii despre pocăință*, trad. Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.
24. IRENÆI EPISCOPI LUGDUNENSIS ET MARTYRIS, Sancti, *Detectionis et eversionis falso cognominatae agnitionis seu Contra omnes Hæereses libri quinque* (Ἐλέγχο καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψεύδωνύμου γνώσεως βιβλία πέντε), tom VII, col. 437-1224, in *Patrologiæ cursus completus, Series Græca*, ed. J.-Paul Migne, Paris, 1865.
25. IUSTIN MARTIRUL, Sfântul, *Dialogul cu iudeul Trifon*, trad. Pr. Prof. Olimp Căciulă, în Coll. „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol.2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980.
26. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, Sfântul, *Apologia I și II*, în *Apologeti de limbă greacă*, trad. Pr. Prof. Olimp N. Căciulă, în Coll. „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București.
27. MAXIM MĂRTURISITORUL, Sfântul, *Capete despre dragoste*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, ed. a II-a ,vol. II, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1999.
28. MAXIM MĂRTURISITORUL, Sfântul, *Capete gnostice*, în *Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii*, vol. II, trad., introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Membru al Academiei Române, Editura Harisma, București, 1993.
29. NICHITA STITHATUL, Sfântul, *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, vol. VI, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977.
30. ORIGEN, *Scrieri alese – din lucrările exegetice la Vechiul Testament*, în Coll. „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 6, trad. Pr. Prof. Teodor Bodogae, Pr. Prof. Nicolae

Neaga și Zorica Lațcu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981.

31. NICHITA STITHATUL, Cuviosul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință*, în *Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 6, trad., introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1977.
32. TEOFAN ZĂVORĂTUL, Sfântul, *Viața lăuntrică*, trad. Elena Dulgheru, Editura *Σοφία*, București, 2000.
33. TIHON DIN ZADONSK, Sfântul, *Despre pocăință și roadele pocăinței*, trad. Adrian și Xenia Tănăsescu - Vlas, Editura *Σοφία*, București, 2000.
34. VARSANUFIE, Sfântul, *Scrisori duhovnicești*, în *Filocalia*, vol. 11, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1990.
35. VASILE CEL MARE, Sfântul, *Omilii*, în *Scrieri*, partea I, *Omilii la Hexaemeron, Omilii la Psalmi, Omilii și cuvântări*, trad., introd., note și indici de Pr. Dumitru Fecioru, Coll. „*Părinți și Scriitori Bisericești*”, vol. 17, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986.
36. VASILE CEL MARE, Sfântul, Sf. PAHOMIE CEL MARE, Sf. IOAN CASIAN, Sf. BENEDICT, *Rânduielile vieții monahale*, Editura *Σοφία*, București, 2002.

IZVOARE FILOSOFICE ȘI ISTORICO – LITERARE:

37. ARISTOTEL, *Ethica Nicomahică*, trad. Stella Petecel, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1988.
38. ARISTOTEL, *Metafizica*, trad. Ștefan Bezdechi, Editura IRI, București, 1996.
39. ARISTOTEL, *De anima*, (*Despre suflet*), trad. și note N. I. Ștefănescu, Editura Științifică, București, 1969.
40. BALCA, Diac. Prof. Dr. Nicolae, *Istoria filosofiei antice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982.
41. CASSIRER, Ernst, *Filosofia Luminilor*, trad. Adriana Pop, Editura Paralela 45, București, 2003.
42. FEUERBACH, Ludwig, *The Esence of Christianity*, translated by George Eliot, Harper & Row, New York, 1957.

43. HESIOD, *Munci și zile*, trad. Ștefan Bezdechi, Editura Științifică, București, 1957.
44. JOSEPHUS, Flavius, *Antichități iudaice*, trad. Ioan Acsan, Editura Hasefer, București, 2007.
45. PHILON DIN ALEXANDRIA, *Viața lui Moise*, trad. Ion Acsan, Editura Hasefer, București, 2003.
46. PLATON, *Cratylus*, trad. Sorin Noica, în Platon, *Opere*, (vol. III), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
47. PLATON, *Sofistul* trad. Constantin Noica, în Platon, *Opere*, (vol.VI), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.
48. PLOTIN, *Enneade*, I-II, Ediție bilingvă, Coll. Cogito, trad. și comentarii de Vasile Rus, Liliana Peculea, Alexander Baumgarten, Gabriel Chindea, Editura IRI, București, 2003.
49. VERGILIUS, Publius Maro, *Eneida*, trad. George Coșbuc, ediția Stella Petecel, Editura Univers, București, 1980.

LUCRĂRI :

50. AL-GEORGE, Sergiu, *Arhaic și universal*, Editura Eminescu, București, 1981.
51. BAUCKHAM, Richard, *God Crucified: Monotheism and christology in the New Testament*, Published by Wm. B. Eerdmans Publishing, Grand Rapids, Michigan, U.S.A., 1998.
52. BRIA, Pr. Prof. Dr. Ion, *Tratat de Teologie Dogmatică și ecumenică*, Editura România creștină, București, 1999.
53. BROWN, Raymond E., Joseph A. FITZMYER, Roland E. MURPHY, *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, (vol.I), trad. și prelucrare în limba română Pr. Dumitru Groșan, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2005.
54. BUNEA, Ioan, *Psihologia rugăciunii*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2002.
55. BUSSINI, François, *L'Homme pécheur devant Dieu*, Coll. Cogitatio Fidei, N° 91, Théologie et anthropologie, Les Éditions du Cerf, Paris, 1978.
56. CAIRNS, Earle E., *Creștinismul de-a lungul secolelor (o istorie a Bisericii creștine)*, Editura Cartea Creștină, Oradea, 2007.

57. CAVALLIER, François, Jean Paul FERRAND, Philippe DUCAT, Pierre MAGNARD, *Omul. Sinteze filozofice*, Editura Antet, Oradea, 1999.
58. *Cele cinci cuvântări teologice ale Celui între Sfinți Părintelui nostru Grigorie de Nazianz*, trad. și note de Pr. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Anastasia, București, 1993.
59. CORNEANU, IPS Nicolae, †Mitropolit al Ardealului, *Patristica mirabila*, Editura Polirom, Iași, 2001.
60. CORNIȚESCU, Pr. Prof. Constantin, *Învățătura despre mântuire a Sfântului Vasile cel Mare*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980.
61. COSMA, Doru, *Socrate, Bruno, Galilei în fața justiției. Cu un interludiu despre Inchiziție*, Editura Sport-Turism, București, 1982.
62. ELIADE, Mircea, *Fragmentarium*, Editura Humanitas, București, 1992.
63. EVDOKIMOV, Paul, *Vârstele vieții spirituale*, trad. Pr. Prof. Ion Buga, Editura Christiana, București, 1993.
64. FELEA, Pr. Ilarion V., *Pocăința, studiu de documentare teologică și psihologică*, Teză de doctorat, Editura Scara, București, 2000.
65. FELMY, Karl Christian, *Dogmatica experienței ecleziale*, trad. Pr. Prof. Dr. Ioan Ică, Editura Deisis, Sibiu, 1999.
66. FILIORAMO, Giovanni (coord.), *Manual de Istorie a Religiilor*, trad. Mihai Elin, Editura Humanitas, București, 2003.
67. FILIPESCU, Prof. Dr. doc. Ion P., *Dreptul Familiei*, ed. a II-a, Tipografia Universității București, București, 1976.
68. FLOCA, Arhid. Prof. Dr. Ioan N., *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și Comentarii*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992.
69. GOLDSTEIN, Țicu, *Schiță a istoriei poporului evreu*, trad. Carol Litman, Editura Hasefer, București, 1997.
70. GRIGORAȘ, Pr. Costachi, „...Mergând învățați toate neamurile...” *Bazele hristologice și patristice ale catehetei și omileticii*, Editura Trinitas, Iași, 2000.
71. GROZEA, Lucian, *Gnoza. Jocurile ființei în gnoza valentiniană orientală. Aspecte ale gnosticismului de tip siro-egiptean după mărturiile patristice, filosofice și copte*, Editura Paideea, București, 2001.

72. HUNTINGTON, Samuel P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, trad. Radu Carp, Editura Antet, București, 1998.
73. ICĂ, Ioan I. jr. și Germano MARANI (coord.), *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente, Documente, Analize, Perspective*, Editura Deisis, Sibiu, 2002.
74. ILIN, Ivan, *"Despre Familie" în Viața de familie*, trad. Adrian Tănăsescu- Vlas, Editura Σοφία, Editura Cartea Ortodoxă, București, 2009.
75. IOANNES CHRISOSTOMOS, Saint, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Romani*, trad. Arhim. Theodosie Ploieșteanu, Editura Atelierele grafice SOCEC, Societate anonimă, București, 1906.
76. IOSIF, Gheron, *Mărturii din viața monahală II*, trad. Pr. Dr. Constantin Coman, Editura Bizantină, București, 1996.
77. LARCHET, Jean-Claude, *Creștinul în fața bolii, suferinței și a morții*, trad. Marinela Bojin, Editura Σοφία, București, 2006.
78. MACDONALD, William, *Comentariul biblic al credinciosului (Vechiul Testament)*, trad. Doru Motz, Editura Lampadarul de Aur, Oradea, 2002.
79. MALIM, Tony, *Procese cognitive*, trad. Gina Ilie, Editura Tehnică, București, 1999.
80. MANOLACHE, Ștefan, *Dualismul gnostic și maniheic din perspectivă teologică*, Editura Paralela 45, București, 2000.
81. MARCHIȘ, Protos. Iustin, *Chipul creștin al omului politic, în Teologie și politică - De la Sfinții Părinți la Europa unită*, volum coordonat de Miruna TĂTARU-CAZABAN, Editura Anastasia, București, 2004.
82. MARCU, Diacon Dr. Grigorie T., *Antropologia paulină*, Sibiu, 1941.
83. MEYENDORFF, John, *Unité de l'Empire et divisions des chrétiens*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1993.
84. MIHĂLCESCU, Preot Ioan, *Dogmatica Iubirii*, Editura România Creștină, București, 1998.
85. MIHOC, Pr. Prof. Dr. Vasile, *Sfânta Evanghelie de la Ioan*, vol. 1, Editura Teofania, Sibiu, 2003.
86. MIHOC, Prof. Dr. Constantin, *Taina căsătoriei și familia creștină*, Editura Teofania, Sibiu, 2002.
87. MLADIN, †Mitrop. Dr. Nicolae, Prof. Diac. Dr. Orest BUCEVSCHI, Prof. Dr. Constantin PAVEL, Prof. Dr. Ioan ZĂGREAN, *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. I : Morala generală, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2003.

88. MOLDOVAN, Pr. Prof. Ilie, *Adevărul și frumusețea căsătoriei. Teologia iubirii*, vol. II, tipărită la tipografia Episcopiei Ortodoxe, Alba Iulia, 1996.
89. MOLTMANN, Jürgen, *The Church in the Power of the Spirit: A Contribution to Messianic Ecclesiology*, Harper & Row, New York, 1977.
90. MORRIS, Henry M., *Creaționismul științific*, trad. Dr. Iosif Țon, Societatea Misionară Română, București, 1992.
91. NEHER, André, *Moise și vocația iudaică*, trad. Țicu Goldstein, Editura Hasefer, București, 2002.
92. NEHER, André, *Exilul cuvântului. De la tăcerea biblică la tăcerea de la Auschwitz*, trad. Ștefan Iureș, Editura Hasefer, București, 2002.
93. NELLAS, Panayotis, *Omul-animal indumnezeit*, studiu introductiv și trad. Ioan Ică Jr., Editura Deisis, Sibiu, 1994.
94. NOICA, Constantin, *Rostirea filosofică românească*, Editura Științifică, București, 1970.
95. NORMAN, Solomon, *Iudaismul. Foarte scurtă introducere*, trad. Florin Sicoe, Editura Diverta, București, 2003.
96. OLTEANU, Prof. Dr. Pandele, *Floarea darurilor*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1992.
97. PAPADOPOULOS, Prof. Dr. Stylianos G., *Patrologie*, vol. 1, trad. Lect. dr. Adrian Marinescu, Editura Bizantină, București, 2006.
98. PAPADOPOULOS, Prof. Dr. Stylianos G., *Vulturul rănit. Viața Sf. Grigorie Teologul*, trad. Pr. Dr. C. Coman și Diac. Cornel Coman, Editura Bizantină, București, 2002.
99. PETERCĂ, Vladimir, *Drama lui Iob, drama omului*, Editura Institutului Teologic Romano-Catolic, Iași, 1997.
100. PETERCĂ, Vladimir, *Mesianismul în Biblie*, Editura Polirom, Iași, 2003.
101. PETRARU, Pr. Gheorghe, *Misiologie Ortodoxă*, Vol. I.: Revelația divină și misiunea Bisericii, Editura Panfilius, Iași, 2002.
102. POPESCU, Pr. Prof. Dumitru, *Teologie și cultură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.
103. POWER, John, *Mission Theology Today*, Gill and MacMillan, Dublin, 1970.
104. PLEȘU, Andrei, *Limba păsărilor*, Editura Humanitas, București, 1994.
105. PREDA, Radu, *Jurnal cu Petre Țuțea*, Editura Humanitas, București, 1992.

106. PRELIPCEAN, Pr. Prof. Vladimir, Pr. Prof. Nicolae NEAGA, Pr. Prof. Gh. BARNA, Pr. Prof. Mircea CHIALDA, *Studiul Vechiului Testament*, ed. a III-a, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2003.
107. RAD, Gerhard von, *Old Testament Theology (The Theology of Israel's Profetic Traditions)*, SCM. Press LTD, London, 1975.
108. RADU, Pr. Prof. Dr. Dumitru Gh., *Repere morale pentru omul contemporan*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007.
109. RAHNER, Karl, *Tratat fundamental despre credință. Introducere în conceptul de creștinism*, trad. Marius Taloș, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2005.
110. RUPNIK, Marko Ivan P., *Cuvinte despre om*, 2 vol., (vol. I: *Persoana – ființă a Paștelui*), trad. Maria-Cornelia Oros, Editura Deisis, Sibiu, 1997.
111. SCHMEMANN, Alexander, *Euharistia, Taina împărăției*, trad. Pr. Boris Rădulescu, Editura Anastasia, București, 1993.
112. SCHULTZ, Samuel J., *Călătorie prin Vechiul Testament*, trad. Agnes Dragomir, Editura Cartea Creștină, Oradea, 2008.
113. SCRIMA, André, *Antropologia apofatică*, Editura Humanitas, București, 2005.
114. SEMEN, Pr. Petre, *Experiența umanului cu divinul după Sfânta Scriptură. Teologie biblică*. Editura Performantica, Iași, 2007.
115. SEMEN, Pr. Conf. Dr. Petre, *Învățătura despre sfânt și sfințenie în cărțile Vechiului Testament*, Editura Trinitas, Iași, 1993.
116. SEMEN, Pr. Petre, *Așteptând mântuirea*, Editura Trinitas, Iași, 2000.
117. SEMEN, Pr. Petre, *Introducere în teologia profeților scriitori*, Editura Trinitas, Iași, 2008.
118. SEMEN, Prof. Dr. Pr. Petre, *Arheologia Biblică în actualitate*, Editura Trinitas, Iași, 1997.
119. SEMEN, Prof. Dr. Pr. Petre, *Introducere în teologia biblică a Vechiului Testament*, Editura Trinitas, Iași, 2008.
120. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă pentru Institutele teologice*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978.
121. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, ed. a II-a, vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.

122. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt*, Editura Deisis, Sibiu, 2003.
123. STĂNILOAE, Pr. Dumitru, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943.
124. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Cristal, București, 1995.
125. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Sfânta Treime sau la început a fost iubirea*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.
126. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Sf. Chiril al Alexandriei, Comentariu la Evanghelia după Ioan*, Craiova, 1993.
127. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000.
128. ȘAFRAN, Alexandru, *Israel și rădăcinile sale. Teme fundamentale ale spiritualității evreiești*, trad. Țicu Goldstein, Editura Hasefer, București, 2002.
129. TAPERNOUX, Marc, *Viitorul în lumina profețiilor*, Gute Botschaft Verlag, Dillenburg, West Germany, Editura Adunarea Creștină, București, 1990.
130. THUNBERG, Lars, *Antropologia teologică a Sf. Maxim Mărturisitorul. Microcosmos și mediator*, trad. Anca Popescu, Editura Σοφία, București, 2005.
131. TÎHON DIN ZADONSK, Sfântul, *Despre păcate*, trad. Adrian și Xenia Tănăsescu – Vlas, Editura Σοφία, București, 2000.
132. TILlich, Paul, *Histoire de la pensée chrétienne*, traduction d'anglais par Lionel Jospin, Édition Payot, Paris, 1970.
133. ȚUȚEA, Petre, *Mircea Eliade*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2007.
134. ȚUȚEA, Petre, *Între Dumnezeu și neamul meu*, Fundația Anastasia – Editura Arta Grafică, București, 1992.
135. VASILESCU, Diac. Prof. Dr. Emilian, *Istoria Religiilor*, ed. a III-a, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1998.
136. VERZAN, Pr. Dr. Sabin, *Sfântul Apostol Pavel*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.
137. VIANU, Ion, *Introducere în psihoterapie*, Editura Facla, Cluj-Napoca, 1975.
138. VIANU, Tudor, *Filosofia culturii și teoria valorilor*, Editura Nemira, București, 1998.
139. VIZITIU, Pr. Lect. Mihai, „Familia și învățăturile Mântuitorului și a Sfinților Părinți”, în vol. *Familia creștină azi*, Editura Trinitas, Iași, 1995.
140. VLACHOS, †Mitropolit Hierotheos, *Boala și tămăduirea sufletului în tradiția ortodoxă*, trad. Constantin Făgeșan, Editura Σοφία, București, 2001.

141. VLACHOS, †Mitropolit Hierotheos, *Psihoterapia Ortodoxă*, Editura Învierea, Timișoara, 1998.
142. VLASTOS, Gregory, *Socrates: Ironist and Moral Philosopher*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1991.

STUDII ȘI ARTICOLE:

143. ABRUDAN, Pr. Prof. Dumitru, *Mântuirea și sensul ei comunitar în scrierile profetice ale Vechiului Testament*, în rev. „*Studii Teologice*” (ST), Seria a II-a, Anul XXVII (1975), nr. 1-2, pp. 35-40.
144. ACHIMESCU, Pr. Prof. Dr. Nicolae, *Configurația divinului dintr-o perspectivă istorico-fenomenologică*, în rev. „*Teologie și Viață*” (TV), Serie nouă, XI Anul (LXXVII) 2001, nr. 1-7, pp. 31-48.
145. CIOBOTEA, Doctorand Dan Ilie, *Timpul și valoarea lui pentru mântuire în Ortodoxie*, în rev. „*Ortodoxia*” (O), Anul XXIX (1977), nr. 2, pp. 196-207.
146. COHEN, Rabin Shear Iashuv, *Ierusalimul în cartea Psalmilor*, în rev. „*Teologie și Viață*” (TV), Seria a II-a, Anul L (1998), nr. 5-12, pp. 62-63.
147. COMAN, Prof. dr. Vasile, *Familia în lumina Sfintei Scripturi*, în rev. „*Mitropolia Banatului*” (MB), Anul XVII (1967), nr. 1-3, pp. 8-24.
148. CORNIȚESCU, Drd. Emilian, *Raporturile dintre părinți și copii după cărțile didactice ale Vechiului Testament*, în rev. „*Studii Teologice*” (ST), Seria a II-a, Anul XX (1969), nr. 1-2, pp. 100-113.
149. COSMA, Pr. Prof. Dr. Sorin, *Privire comparativă între eros și agape*, în rev. „*Altarul Banatului*” (AB), Anul XIII (LII), 2002, nr. 7-9, pp. 51-68.
150. GALITIS, George, *Revelație, inspirație și exegeză biblică în înțelegere ortodoxă*, trad. Mircea Basarab, în rev. „*Mitropolia Ardealului*” (MA), Anul XXVI (1981), nr. 1-3, pp. 27-34.
151. GHEORGHE, Pr. Constantin, *Ierarhia bisericească după Epistolele Sfântului Apostol Pavel*, în rev. „*Studii Teologice*” (ST), Seria a II-a, Anul XXIII (1971), nr. 7-8, pp. 497-505.
152. HANSON, Paul D., *War, Peace and Justice in Early Israel*, in *Bible Review* 3, nr. 3 (1987).

- 153.LOSSKY, Vladimir, *Tradiție și tradiții*, trad. Paraschiv V. Ion, în rev. „*Studii Teologice*” (ST), Seria aII-a, Anul XXII (1970), nr.7-8, pp. 585-598.
- 154.MAZILESCU, Pr. Asist. Dr. Grigore, *Profețiile mesianice cuprinse în cartea Profetului Ieremia, reflectate în Noul Testament*, în rev. „*Studii Teologice*”(ST), Seria a II-a, Anul LIII (2001), nr. 1-2, pp. 137-151.
- 155.MIHOC, Pr. Asist Vasile, *Omul – chip și asemănare a lui Dumnezeu – deși poartă ranele păcatelor*, în rev. „*Mitropolia Ardealului*” (MA), Anul XXVI (1981), 3-4, pp. 549-559.
- 156.MIRCEA, Pr. Ioan, *Despre Sfintele Taine*, în rev. „*Ortodoxia*” (O), Anul XXXI (1979), nr. 3-4, pp. 461-476; 477-484.
- 157.MIRON, Pr. Dr. Dan, *Copilul, marea dimensiune a vieții*, în rev. „*Altarul Banatului*” (AB), Anul III (1992), nr. 1-3, pp. 26-39.
- 158.PETRARU, Pr. Lect. Gheorghe, *Familia creștină-perspective misionare și ecumeniste*, în rev. „*Teologie și Viață*” (TV), Serie nouă, Anul IV (LXX) 1994, nr. 5-7, pp. 76-88.
- 159.PETRICĂ, Preot Vasile, *Pregătirea credincioșilor în vederea primirii Sfintelor Taine*, în rev. „*Mitropolia Banatului*”, Anul XXIX (1979), nr. 7-9, pp. 425-438.
- 160.POPA, Pr. Prof. Dr. Gheorghe *Întrebarea lui Iov și misterul suferinței umane*, în rev. „*Teologie și Viață*” (TV), Anul XI (2001), nr. 1-7, pp. 75-80.
- 161.PRELIPCEANU, Pr. Prof. Vladimir, *Mesianismul lui Iisus în raport cu mesianismul iudaic*, în rev. „*Mitropolia Moldovei și Sucevei*” (MMS), Anul XLV (1969), nr. 1-2, pp. 21-35.
- 162.PRELIPCEANU, Pr. Prof. Vladimir, *Probleme sociale în Vechiul Testament*, în rev. „*Studii Teologice*”(ST), Anul I (1949), nr.1-2, pp. 25-28.
- 163.RĂDUCĂ, Pr. Asist. Dr. Vasile, *Căsătoria - taină a dăruirii și desăvârșirii persoanei*, în rev. „*Studii Teologice*”(ST), Anul XLIV (1992), nr. 3- 4, pp. 130-138.
- 164.RĂDUCĂ, Pr. Conf. Dr. Vasile, *Familia și împărăția lui Dumnezeu după Sfânta Scriptură*, în rev. „*Teologie și Viață*” (TV), Anul XI (2001), nr. 1-7, pp. 81-94.
- 165.RUSU, Drd.Constantin, *Repere actuale în hermeneutica Psalmului I*, în rev. „*Theologia Pontica*” (ThP), Anul II (2009), nr. 2-4, pp. 342-363.
- 166.SAUCĂ, Ioan, *Taina Sfântului Botez de-a lungul vremii*, în rev „*Mitropolia Banatului*” (MB), Anul XXXIV (1984), nr. 7-8, pp. 289-298.
- 167.SAVA, Pr. Lector Dr. Viorel, „*Limbaajul liturgic*” al lui Dumnezeu, în rev. „*Candela Moldovei*”(CM), nr. 01 /1999, pp. 5-17.

168. SEMEN, Pr. Prof. Dr. Petre, *Trăirea autentică în viziunea biblică*, în rev. „*Teologie și Viață*” (TV), Serie nouă, Anul VI (LXXII) 1996, nr. 7-12, pp. 65-78.
169. SEMEN, Pr. Prof. Dr. Petre, *Importanța familiei în Vechiul Testament*, în rev. „*Teologie și Viață*” (TV), Serie nouă, Anul XIX (LXXXV) 2009, nr. 5-8, pp. 31-39.
170. STAN, Pr. Conf. Dr. Alexandru I., *Dumnezeu-Duhul Sfânt – înnoitorul a toată făptura din perspectiva actuală a Ortodoxiei*, în rev. „*Ortodoxia*” (O), Anul XLI (1990), nr. 2, pp. 180-210.
171. STĂNILOAE, Pr. Prof. Dumitru, *Taina Euharistiei, Izvor de viață spirituală în Ortodoxie*, în rev. „*Ortodoxia*” (O), Anul XXXI (1979), nr. 3-4, pp. 499-510.
172. STOINA, Drd. Liviu, *Valoarea binelui în viața creștină*, în rev. „*Studii Teologice*” (ST), Seria a II - a, Anul XXXVII (1985), nr. 9-10, pp. 647-665.
173. ȘIRAT, Rabin René Samuel, *Mesajul pe care Biblia îl transmite omului contemporan*, în rev. „*Teologie și Viață*” (TV), Serie nouă, Anul VIII (LXXXIV) 1998, nr. 5-12, pp. 65-67.
174. TARAZI, Drd. Nadim *Iisus Hristos și Legea mozaică sau raportul dintre creștinism și iudaism, după Matei V*, în rev. „*Ortodoxia*” (O), Anul XXV (1973), nr. 4, pp. 621-628.
175. TODORAN, Pr. Conf. Dr. Simion, *Poruncile Decalogului în lumina Noului Testament*, în rev. „*Călăuza Ortodoxă*” (CO), Anul VII (2002), nr. 2, pp. 18-105.
176. VAIDA, Pr. Vasile, *Familia creștină*, în rev. „*Mitropolia Moldovei și Sucevei*” (MMS), Anul LXIV (1988), nr. 1-4, pp. 234-245.

**DICȚIONARE, ENCICLOPEDII,
GRAMATICI, CONCORDANȚE BIBLICE, LEXICOANE:**

177. ABBOTT-SMITH, George, *A Manual Greek Lexicon of the New Testament*, T & T Clark Ltd., Edinburgh, Scotland, 1999.
178. *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*, based of the Lexicon of William GESSENIUS, as translated by Edward Robinson, Riverside Press, Cambridge, 1939.
179. ATTIA, Jean-Christophe, Esther BENBASSA, Coll. LAROUSSE, *Dicționar de civilizație iudaică*, trad. Șerban Velescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999.

180. BAKER, D.R.E Warren., Eugene CARPENTIER, Ph. D., *The Complete Wordstudy Dictionary Old Testament*, AMG Publishers, Chattanooga, Tennessee, 2003.
181. BARCLAY, William, *Analiză semantică a unor termeni din Noul Testament*, trad. Doris Laurențiu, Societatea Misionară Română, Wheaton, Illinois, U.S.A., 1992.
182. FREEDMAN, Noel, Gary A. HERION, David F. GRAF and John David PEINS, *The Anchor Bible Dictionary*, Volume 4, Doubleday, New York, 1992.
183. VILLER, M., *Dictionnaire de Spiritualité Ascétique et Mystique*, Édition Beauchesne, Paris, 1932.
184. BECESCU, Enric, *Gramatica practică a limbii sanscrite*, vol. I: Fonetica, Lexicologia, Morfologia nominală, Compunerea cuvintelor, Tabele de paradigme nominale, Editura Y, București, 2003.
185. BECHTEL, William, George GRAHAM (Editors), *A Companion to Cognitive Science*, Blackwell Publishers Ltd., 1998.
186. BERTHOLET, Alfred, *Dicționarul religiilor*, trad. Gabriel Decuble, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1995.
187. BLACKBURN, Simon, *Oxford Dictionary of Philosophy*, Oxford University Press, 2005.
188. BONDALICI, Pr. Icon. Dumitru, *Enciclopedia marilor personalități din Vechiul și Noul Testament*, Editura Diecezană, Caransebeș, 2005.
189. BRANIȘTE, Pr. Prof. Dr. Ene, Prof. Ecaterina BRANIȘTE, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Editura Diecezană, Caransebeș, 2001.
190. CARREZ, Maurice, MOREL, François, *Dicționar grec-român al Noului Testament*, trad. Prof. Gheorghe Badea, Societatea Biblică Interconfesională din România, București, 1999.
191. CORNIȚESCU, Pr. Prof. Dr., Emilian, Pr. Prof. Dr. Dumitru ABRUDAN, *Limba ebraică biblică*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1996.
192. COTOLULIS, Socratis, *Dicționar român-grec*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975.
193. DOUGLAS, J. D. (Ed.), *Dicționarul biblic*, trad. Liviu Pop și John Tipei, Editura Cartea
194. IONESCU, Lect. univ. Laurențiu, *Dicționarul studentului (ebraic-român)*, Societatea Biblică Interconfesională din România, București, 2006.
195. LÉON – DUFOUR, Xavier, *Vocabular de Teologie Biblică*, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, 2001.